

11 Ιουνίου 2011

Ο ιερός Χρυσόστομος και η καθημερινή ζωή της εποχής μας

Πολιτισμός / Κοινωνικά θέματα

Μ. Γ. Βαρβούνης, Καθηγητής Λαογραφίας Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης

Από τους μεγάλους πατέρες της Εκκλησίας μας, και από τους Τρεις Ιεράρχες ειδικότερα, ο ιερός Χρυσόστομος περιλαμβάνει, στους λοβούς και τα

συγγράμματά του, τις περισσότερες και τις εκτενέστερες πληροφορίες για την καθημερινή ζωή της εποχής του. Ο μαχητικός και πολυγράφος ιεράρχης, ασκώντας συστηματικό έλεγχο στις ειδωλολατρικές συνήθειες της εποχής του και αποζητώντας να τις καταργήσει, να τις μεταστοιχειώσει επί το χριστιανικότερον ή να τις αντικαταστήσει με άλλες, ακραιφνώς χριστιανικές, περιγράφει τα τότε ισχύοντα, δίνοντάς μας μια πλήρη λαογραφική εικόνα για την εποχή του.

Την πραγματικότητα αυτή πρόσεξε και η σύγχρονη βιβλιογραφία. Ήδη το 1921 ο πατέρας της ελληνικής λαογραφίας Ν. Γ. Πολίτης μελέτησε τις λαογραφικές ενδείξεις που περιλαμβάνονται στον Α' και Β' Κατηχητικό λόγο του Ιωάννου του Χρυσοστόμου, ενώ το 1937 ο Στίλπων Κυριακίδης δημοσίευσε μελέτημα για τον Χρυσόστομο ως λαογράφο. Το 1940 ο Δημήτριος Χ. Λουκάτος συγκέντρωσε και μελέτησε τις πληροφορίες για τον θάνατο και τα έθιμά του, που διασώζονται και σχολιάζονται στο χρυσοστομικό έργο, ενώ το 1948 ο Μ. Striedl συνέθεσε ειδική διδακτορική διατριβή για έθιμα με αρχαία καταγωγή, που αναφέρονται, στηλιτεύονται ή μνημονεύονται στους λόγους και τις συγγραφές του

Χρυσόστομου. Τέλος, το 1951 ο Bernhard Wyss μελέτησε τη στάση του ιερού Χρυσόστομου έναντι των λαϊκών δεισδαιμονιών και προλήψεων.

Ασφαλώς, πολλά θα μπορούσαν ακόμη να γραφούν, καθώς το χρυσοστομικό έργο αποτελεί ακένωτη δεξαμενή λαογραφικών πληροφοριών. Ο λόγιος άγιος ιεράρχης ελέγχει βεβαίως συγκεκριμένες δοξασίες και μεμονωμένες εθιμικές πρακτικές, παραλλήλως, όμως, διατυπώνει σκέψεις και κρίσεις για την αντιπαράθεση μεταξύ των συνηθειών των πολλών και των έργων των λίγων. Με τον τρόπο αυτό ο Χρυσόστομος αποτυπώνει στα έργα του σκέψεις για την ομαδικότητα των λαογραφικών δεδομένων, για τον παραδοσιακό χαρακτήρα των λαογραφικών εκδηλώσεων αλλά και για τα λεγόμενα «διαβατήρια έθιμα», που οριοθετούν το πέρασμα του ανθρώπου από τη μία οριακή κατάσταση της ζωής του στην άλλη, ιδίως στις σημαντικές στιγμές του κύκλου της ανθρώπινης ζωής, που συνοψίζονται στο τρίπτυχο γέννηση - γάμος - θάνατος.

Για τους λόγους αυτούς ο Στίλπων Κυριακίδης χαρακτηρίζει τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο σύγχρονο λαογράφο, αφού διατυπώνει πως δεν αποθησαυρίζει στα έργα του απλώς λαογραφικές συνήθειες και περιγραφές, αλλά ταυτοχρόνως προχωρεί σε σημαντικές λαογραφικές παρατηρήσεις: «Η αντίθεσις όμως του δήμου προς τους δοκούντας είναι σοφωτάτους, αντίθεσις επί της οποίας θεμελιούται ολόκληρος η λαογραφία και η φρασεολογία, την οποίαν χρησιμοποιεί προς χαρακτηρισμόν της δόξης και της συνηθείας των πολλών και η αναγνώρισις της δυνάμεως και της σημασίας, την οποίαν αύται έχουν διά τον βίον του λαού, ελέγχουσιν παρατηρησιν και αντίληψιν της φύσεως αυτών βαθυτέραν, η οποία και δικαιολογεί το όνομα» (ενν. του λαογράφου).

Παραλλήλως με την ανίχνευση των όψεων της λαϊκής ζωής και με τα στοιχεία λαογραφικής θεωρίας, για τα οποία έγινε λόγος παραπάνω, ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνειδητή αξιοποίηση του έντεχνου λαϊκού λόγου στο χρυσοστομικό έργο: παροιμίες, παραδόσεις, φράσεις και διηγήσεις, που περιλαμβάνονται στα γραφόμενα του λόγιου ιεράρχη, ώστε μέσα από τους λαϊκούς αυτούς εκφραστικούς τρόπους να γίνεται το πνευματικό μήνυμα και το ποιμαντικό περιεχόμενο του λόγου εύληπτο και κατανοητό. Στον τομέα μάλιστα αυτό πρέπει να γίνει συστηματική έρευνα, με μια εκ νέου συνολική ανάγνωση του έργου των μεγάλων χριστιανών Πατέρων, μεταξύ των οποίων και ο ιερός Χρυσόστομος.

Η αναφορά στην καθημερινή ζωή της εποχής γίνεται, στα έργα του Ιωάννου του Χρυσόστομου, υπό το πρίσμα της ορθόδοξης χριστιανικής ζωής και πράξης: ο συγγραφέας πρόσεξε την δυστυχία και την καθημερινότητα του βυζαντινού όχλου, σε αντιπαράθεση με την προκλητική πολυτελή ζωή των δυνατών, αλλά και αγανάκτησε για τις δεισδαιμονίες του λαού, την κενοδοξία των ισχυρών και την

σκληροκαρδία των αρχόντων. Παραλλήλως, θέλησε να συμβάλει στην αποβολή των εθνικών συνηθειών, που είχαν επιβιώσει ακέραιες στους χριστιανούς της εποχής του, αφού ο λαός τότε, κατά την διατύπωση του Δημητρίου Λουκάτου, «νεωστί κατηχηθείς εις τον χριστιανισμόν, δεν είχε εισέτι αποσπασθή των εθνικών αυτού συνηθειών», Γι' αυτό και η σχετική πολεμική του Χρυσόστομου είναι «συχνότατη και σφοδρά» πληροφορώντας μας παραλλήλως για την πολύτροπη βυζαντινή λαογραφία.

Έτσι, ο ιερός Χρυσόστομος αποτελεί σημαντική πηγή και για την καθημερινή ζωή του 4ου και των αρχών του 5ου αιώνα, εποχή κατά την οποία και πατριάρχευσε στον πρωτοκορυφαίο θρόνο της Κωνσταντινούπολης (398-404). Πανεπιστήμων ο ίδιος, και από τα λαμπρότερα πνεύματα της εποχής του, δεν θα μπορούσε να μην προσέξει τον λαϊκό και παραδοσιακά βίο των συγχρόνων του. Καθώς μάλιστα την παρατήρησή του αυτή την αξιοποίησε συγγραφικά, ποιμαντικά και εκκλησιαστικά, μέσα από το συγγραφικό του έργο, μας έδωσε μια ακόμη ευκαιρία να εξάρουμε την μοναδική προσφορά του στην διαμόρφωση του ελληνορθόδοξου πολιτισμού, που το Γένος και η πίστη μας πρόσφεραν στην παγκόσμια ιστορία, ως κληρονομιά πολύτιμη και συμβολή μοναδικά λαμπερή στην ιστορία της ανθρωπότητας.

πηγή: Μ. Γ. Βαρβούνης, Αναπληρωτής Καθηγητής του Δημοκριτείου Παν/μίου Θράκης.

<http://bit.ly/11JWtV3>